

A Szádeczky-Kardoss család Árpád-kori oklevelei

A Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményében 9 jelzet őriz olyan okleveleket, amelyek a Trencsén megyei eredetű Szádeczky-Kardoss család levéltárából kiemelve kaptak helyet a Diplomatikai Levéltár anyagában. E családi levéltárba zömmel trencsényi és erdélyi vonatkozású, a XVI–XIX. század időszakából fennmaradt iratok tartoznak. Állományát gazdagítja az a főleg erdélyi történelmi családokra vonatkozó iratanyag is, amelyet a tudós történész Szádeczky-Kardoss Lajos gyűjtött össze. A Szádeczky-Kardoss család P 610 törzsszámú levéltári fondjából kiemelt Mohács előtti oklevelek a Diplomatikai Levéltár anyagán belül a Q 171-es törzsszám alatt különülnek el.¹

A szóban forgó levéltárból származó 9 oklevéljelzet iratai az Országos Levéltár mutatói szerint az 1263–1420 közötti évkörbe tartoznak. Árpád-kori iratot 4 jelzet jelöl,² Anjou-korból származót 3 darab,³ míg a fennmaradó 2 jelzeten Zsigmond-kori okmányok találhatók.⁴ Mindamellet így ez az áttekintés két okból is pontatlan. Egyrészt hamar megállapítható, hogy valójában nem 9 dokumentumot, hanem mindössze 5 oklevélpéldányt takarnak a jelzetek, minthogy a 4 Árpád-kori oklevéljelzet mögött egyugyanazon irat különböző időben készült fényképfelvételei rejlenek,⁵ s a Zsigmond-korból is csak egyetlen, ugyanígy duplikált oklevélről van szó 1420-ból.⁶ Ezáltal korszakbeli megoszlásuk szerint 1–3–1-re csökken az Árpád-, az Anjou- és a Zsigmond-kori oklevelek száma. Más oldalról viszont az átírásokat, valamint az ugyanazon oklevélszöveg különböző szálú hagyományát fenntartó példányokat is figyelembe véve ugyancsak módosítandók ezek a számok. Az egyetlen Árpád-kori példány kétszeres Árpád-kori átírás szövegében maradt ránk, tehát végeredményben 3 darab

¹ BORSA IVÁN: Magyar Országos Levéltár. A Mohács előtti gyűjtemény. Kézirat. Bp. 1972. (Levéltári Leltárak 54.), 31.; KOSÁRY DOMOKOS: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. 1. Általános rész I–II. Bp. 1970., 741.

² Dl. 39 092, Dl. 72 504, Dl. 105 383, Dl. 105 970.

³ Dl. 72 505, Dl. 105 385, Dl. 72 506.

⁴ Dl. 105 384., Dl. 105 969.

⁵ A 2. jegyzetben megadott jelzetek közül az eredeti példányt a Dl. 105 383 jelöli.

⁶ A 4. jegyzetben megadott jelzetek közül az eredeti példányt a Dl. 105 384 jelöli.

1301 előtt keletkezett irat különíthető el. Két Anjou-kori jelzet ugyanazt a szöveget őrzi másolatban, ráadásul a későbbi változat a másik példány lemásolásával keletkezett. Viszont ezek is fenntartottak átírásban egy újabb Anjou-kori oklevélszöveget, tehát a tárgyalt iratanyagban szám szerint így is megvan a 3 Anjou-kori oklevél. Sőt, ez a szám még eggyel növelhető is, hiszen a az 1420-ból fennmaradt irat egy Anjou-kori oklevél kétszeres átírása. Ugyan a benne foglalt, időben legelső szöveg ugyanaz az oklevél, amely az imént említett két másolatban is fennmaradt átírásban, ám az 1420. évi oklevél fenntartotta első átírás független Anjou-kori oklevélként különítendő el attól, amely az említett másolatokban maradt ránk. Ezáltal 4 Anjou-kori oklevél szövegét őrzi a Szádeczky-Kardoss család levéltára, egészében pedig 8 darab Mohács előtti irat különíthető el benne az alábbiak szerint.

1. 1263. előtt Kumorzanus és Tamás trencsényi *curialis comes*ek oklevele, amelynek szövegét e levéltárban az alább következő két kibocsátó átírása őrizte meg.

2. 1263. A nyitrai káptalan átírása az előző oklevélről.

3. 1297. március 15. A szepesi káptalan átírása az előző – s abban az 1. számú – oklevélről.⁷

4. 1376. október 27. Szepesi Jakab országbíró oklevele, amelynek szövegét az alábbi, 5., 7. és 8. számú oklevelek tartották fenn átírásban.

5. 1377. február 20. I. Lajos királynak az előző oklevélről készült átírása, amelynek szövegét az alábbi, 8. számú oklevél tartotta fenn átírásban.

6. 1381. augusztus 6. Garai László nádor oklevele.⁸

7. 1385. április 1. Losonci István fia László beszercei *comes* átírása a fentebbi, 4. szám alatti oklevélről.⁹

8. 1420. április 21. A turóci konvent átírása a fentebbi, 5. – s abban a 4. – számú oklevélről¹⁰.

A számba vett iratok tartalmát illetően legfőbb közös mozzanatként mindenekelőtt a földrajzi tér közössége ragadható meg. Valamennyiük Trencsény megye egyazon részére, a Vág folyónak a mai Vágbeszerce¹¹ környéki térségére vonatkozik. Itt fekszenek egymás mellett, egy hozzávetőleg 3 km sugarú körön belül azok a falvak

⁷ Vö. a 2. és az 5. számú jegyzetekkel.

⁸ Dl. 72 505.

⁹ Dl. 105 385 (XVIII. sz.-i másolat), Dl. 72 506 (XX. századi másolat).

¹⁰ Vö. a 4. és a 6. számú jegyzetekkel.

¹¹ Ma Považská Bystrica; Szlovákia (a továbbiakban: Szlk.).

– Szádeczne, Domanis, Kardos-Vaszka és Kislednic¹² – amelyek rendszeresen felbukkannak a Szádeczky-Kardoss levéltár irataiban, és amelyek vidékére a család származási helye lokalizálható. E terület legkorábbi viszonyaira vonatkozóan azonban nemcsak a szóban forgó levéltárban maradtak fenn iratok, hanem szétszórta más lelőhelyeken is.¹³ A földrajzi és a tárgyi összetartozás alapján mind az Árpád-, mind pedig az Anjou-kor esetében könnyen kiválaszthatók azok az oklevelek, amelyek szorosan összefüggenek a Szádeczky-Kardoss család levéltárának irataival.

Az Árpád-kort illetően 4 ilyen kapcsolódó diploma lelhető fel. Az összetartozónak mutató Árpád-kori oklevélsoporton belül két fontos közös mozzanat emelhető ki. Az egyik egy állandó szereplő, bizonyos Sadoch pap, akinek a neve nagy bizonyossággal összefüggésbe hozható mind a Szádeczne falunévvvel,¹⁴ mind pedig a Szádeczky családnévvvel. Emellett ugyancsak egyöntetű vonás, hogy a körvonalazott oklevélsoport azonos földterület ügyét érinti, s ez nem a Vág folyó bal partjára esik – ahol Szádeczne, Kardos-Vaszka és Domanis fekszik –, hanem a szemközti oldalon terül el Horóc és Dúló¹⁵ települések határában. Mindkét jelzett mozzanathoz további megjegyzések kapcsolandók, ezt megelőzően azonban célszerű a vizsgálatba vont négy, nem a Szádeczky-Kardoss család levéltárában fennmaradt iratot közelebbről is megjelölni.

A sort IV. Béla 1259-ben kiadott oklevele nyitja. Ebben a király mindazon érdemek jutalmául, amelyet a trencsényi várjobbágyok sorába tartozó két testvér, Premysl és Nosk teljesítettek számára részint a tatárjárás, részint pedig az 1253. évi morvaországi hadjárat idején – mely utóbbi vállalkozásban Nosk életét veszítette –, szerviensei közé emeli Premyslt, valamint a megölt Nosk két fiát, Sadokot és Balázst valamennyi birtokukkal együtt, egyszersmind a trencsényi vár alól kivévén az elhagyott *Dulow* földet, azt örök jogon a nevezetteknek adja, majd pedig a Fonch fia Benedek királynéi tárnokmester, trencsényi ispán által elvégzett iktatás, továbbá az oklevelében leírt határok kijelölésének megtörténte után az ismét színe elé járult Premysl kérésére ahhoz

¹² Ma Sádóčné, Domaniža, Kardošova Vieska, Malé Lednice; mind Szlk.

¹³ Számbavételüket l. FEKETE NAGY ANTAL: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. IV., Bp. 1941. 111–112., 125., 145., 183., 274.

¹⁴ A falu neve először egy 1321–1328 közé datálható oklevélben bukkan fel *Saddexna* formában Anianus és Golgan besztercei várnagyok oklevelében (DI. 10 917).

¹⁵ A tárgyaló oklevélben *Gown, Gouor, Gowor* alakokban leírt Horóc ma Horovce (Szlk.), míg a *Dulow* formában szereplő Dúló – a későbbi Dúlóújfaló – ma Dulov (Szlk.).

is hozzájárul, hogy az gyermektelenségében birtokait fivére fiaira, Sadokra és Balázusra hagyhassa.¹⁶

Az idegen levéltárban fennmaradt második oklevél voltaképpen megtalálható a Szádeczky-Kardoss család levéltárában is, minthogy ez nem más, mint a fentebb jelzett, Kumurzanus és Tamás trencsényi *curialis comes*ek oklevelének eredeti példánya. Szövege ugyan *datatio*jában a pecsét kiszakadása miatt sérült, ám mert a már érintett kétszeri átírás szövegében teljesen elmaradt a *datatio*, mégis lényeges körülmény, hogy itt három számjegyig (126...) mégis kiolvasható a keltezés ideje, határozottabb *terminus post quem* kijelölését tévén ezáltal lehetővé. Tartalmában az oklevél elmondja, hogy miután Herrand királyi lovászmester és trencsényi ispán előtt Sadoch pap fivérével, Balázssal együtt pert indított a *Gowor* faluban élő *hospes*ek ellen amiatt, hogy az utóbbiak Baas mester egykori trencsényi ispán idejében jogtalanul elfoglaltak egy bizonyos részt az ő örökségi jogú földjükből, s ennek kapcsán hosszas per zajlott közöttük, az ispán 12 trencsényi várjobbággal együtt leteendő esküre kötelezi Sadoch papot, s noha ez utóbbinak a peres ellenfelei éltek azzal a jogukkal, hogy ők választhatták ki az eskütársakat, az esküt mégsem tétették le azokkal, hanem megátalkodottan eltávoztak a helyszínről. Így a várjobbágyokkal együtt ítélező *curialis comes*ek elmarasztalják a *Gowor*-i *hospes*eket, ugyanakkor Sadoch papnak és rokonaiknak iktatják a vitás földet leírván annak határvonalát is.¹⁷

A vizsgálódás alá vont harmadik oklevél 1268-ban kelt, s az ugyancsak az iménti vizsályhoz kapcsolódik. Megtudható belőle, hogy a nyitrai káptalan előtt egyik részről Godizlaus *Domanysa*-beli pap és *Gowor* falubeli rokonai, a másik részről pedig Sadoch pap és testvére, Balázs bemutatták István trencsényi *curialis comes*nek egy bizonyos Lőrinc megölésével kapcsolatos perben kiadott oklevelét, amely szerint Balázs a nevezett Lőrinc halála miatt, illetve egy bizonyos, a *Zuhuice* nevű patak mentén fekvő, a felek között régóta vitatott hovatartozású föld fejében – amelyet a másik fél királyi

¹⁶ Az oklevél a Podhradszky család levéltárába tartozott, majd a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárába került. Vö. SZENTPÉTERY IMRE: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke.* (Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica.) (a továbbiakban: Reg. Arp.) I. Bp. 1923. 1226. szám. Legutóbbi kiadása: MARSINA, RICHARD (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae.* II., Bratislavac, 1987., 444–446. (638. szám). Az oklevél *narratio*jának fordítását l. Középkori történelmi oklevelekben. Szerk. KRISTÓ GYULA. Szeged, 1992., 53. (20. szám) (Kordé Zoltán fordítása).

¹⁷ Az oklevél a Khuen-Héderváry család levéltárában volt a rendezetlen Grassalkovich levéltári részben. Innen adták ki: RADVÁNSZKY BÉLA-ZÁVODSZKY LEVENTE: *A Héderváry család oklevéltára.* I. Bp. 1909. 3–4. (5. szám). Az általuk feltüntetett lelőhely: Khuen-Héderváry lt. Grassalkovich rész, Extraordinaria, fasc. 9. nr. 296. Példánya ma fellelhetetlen. A szóban forgó kiadásban viszont jó minőségű hasonmás lelhető fel róla (2. sz. melléklet).

adományra hivatkozva vallott a magáénak – fogott bírák megállapodása alapján 16 márkát volt köteles fizetni ellenfeleinek. Miután Balázs eleget tett fizetési kötelezettségének, a másik oldalon állók a vitás földdarabot átengedik örök jogú tulajdonába, egyben érvénytelenítik a birtokra vonatkozó korábbi okleveleiket, ám bár azok állításuk szerint mind elvesztek.¹⁸

A negyedik idekapcsolódó oklevelet ugyancsak a nyitrai káptalan adta ki 1272-ben. Ez az irat szinte minden elemében azonos közlést tartalmaz a megelőző oklevéllel. Lényegi eltérés csupán két körülményben mutatkozik. Nem 16 márka fizetési kötelezettség szerepel benne, hanem 10, amelyből 4 márka jár Lőrinc megölése miatt, 6 márka pedig a *Zuhuiche* patak menti vitás földrészt. Ezen összegeket az oklevél szerint Balázs és Sadoch ugyancsak megfizették, ellenfeleik pedig átengedték tulajdonukba a szóban forgó földarabot. Utóbbiak itt azzal a többlettel érvénytelenítik elveszettnek mondott korábbi irataikat, hogy ha azok mégis megkerülnének, úgy vállalják átadásukat Sadoch pap és Balázs kezébe.¹⁹

Az összességében hét egymáshoz kapcsolt Árpád-kori iratban egyetlen esetben vetődhet fel némi bizonytalanság a tekintetben, hogy csakugyan Sadoch papról van-e szó a vizsgált oklevélben. Ez IV. Béla király jelzett 1259. évi privilégiuma. Ebben egyszer fordul elő Nosk fiai nevének lejegyzése. A szókezdő *S* betű rajzolata a betűfejbe erőteljesen behúzott "r"-res hangpótlásra utaló rövidítésjelben folytatódik, bár más hasonló helyzetű szókezdő *S* betűktől határozottabban elválik az iratban ez a rövidítésjel (pl. a *S[er]uie*, *s[er]uitiis* szavakban). Az olvasat bizonytalansága tükröződik az irat eddigi kiadásaiban, illetve feldolgozásaiban is. Nagy Imre *Sradok* nevet olvas,²⁰ Szentpétery Imrénél *S[er?]adok* formájú olvasat szerepel, míg Richard Marsina *Seradok* alakot szerepeltet, de jegyzetben a *Sadok* névolvasatot is megengedhetőnek tartja.²¹ Minthogy ez az irat – szemben az összes többivel – papnak sem nevezi a *S[er?]adok* nevű személyt, a további iratok pedig egyszer sem nevezik meg Sadoch pap apját, így elvben akár az is felvethető, hogy valójában két különböző

¹⁸ Az oklevél ugyancsak a Khuen-Hédervéry levéltárban volt a Grassalkovich rész rendezetlen anyagában. Példánya ma nem lelhető fel. Szövege két kiadásból ismert: Árpád-kori új okmánytár. (Codex diplomaticus Arpadianus continuatus.) Szerk. WENZEL GUSZTÁV. VIII. Pest, 1870. 218–219. (147. szám); Hazai okmánytár. (Codex diplomaticus patrius Hungaricus.) Szerk.: IPOLYI ARNOLD–NAGY IMRE–VÉGHÉLY DEZSŐ. (a továbbiakban: HO.) VII. Bp., 1880, 110–111. (81. szám).

¹⁹ Az oklevél eredetije Ipolyi Arnold gyűjteményébe tartozott. Esztergomi Prímási Levéltár. Ipolyi gyűjtemény 4. (Df. 248 866.) Kiadása HO. VI. Bp., 1876. 187–188. ([1]33. szám).

²⁰ HO. VI. Bp., 1876, 97–99. (63. szám).

²¹ Az utóbbi két feldolgozást l. a 16. jegyzetben.

személyről is lehet szó. Viszont mind a hét szóban forgó iratban Balázs nevű fivére van a kérdéses személynek, s az is csaknem bizonyos, hogy ugyanazon birtok, illetve ahhoz tartozó részbirtok a tárgya a hét oklevélnek, mégpedig a birtokszomszéd *Gowor* falu, illetve a *Zuhycha ~ Suchyca ~ Zuhnice ~ Zuchnice* patak egyöntetű előfordulása alapján. Emiatt több mint feltevés, hogy a *S[er?]adok* név mögött is Sadoch papot kell keresnünk, és az is valószínű, hogy az 1259. évi iratban a *Sadok* – esetleg a *Sradok* – név olvasat tekinthető a leghelyesebbnek.

A kérdéses terület földrajzi azonosítása sem teljesen magától értetődő. Az 1259. évi diploma világosan megadja a király által jutalomképpen eladományozott birtok nevét, elmondva, hogy a *Dulow* nevű elhagyott Trencsén megyei földet, amely a várhospesek *Gown* falvának földje s az ugyanazon falubeli várnépek földje között fekszik, teljességgel kivessi a trencsényi vár alól és ispánjának joghatóságából, s azt a szervienssé emelt Premyslnek és a megölt Nosk fiainak adományozza örök jogú birtoklásra, egyszersmind leírja *Dulow* föld határait is. A további hat iratban viszont sehol nincs leírva a *Dulow* birtoknév. Némileg magyarázhatja ezt, hogy nem egy teljes birtoktest tulajdona körül forgott per a felek között, hanem mindössze egy határrész körül. Hogy a per tárgyává lett földrészt mégis *Dulow* föld egy darabjával kell azonosítanunk, emellett az 1259. évi királyi oklevél határjárása, valamint a trencsényi *curialis comesek* 1260–1263 között kelt oklevelének határleírása szolgáltat bizonyítékot. Az előbbi a Vág folyótól induló határt először a *Gown~Gowor* falubeliek földjeinek szomszédságával húzta meg, majd *Thuhene* falu földjének határa következett, illetve még azelőtt, hogy a *Zuhycha* patakban folytatódott volna, érintkezett a *Mykus* falubeli hospesek, valamint *Lednyche*-i *Mark comes* földjével is.²² A nevezett patak vizében a határ visszatért a Vágba, s abban körülzáródott. A Kumurzanus és Tamás *curialis comesek* oklevelében leírt határszakasz *Lednycha*-i *Márk comes* két határjelével kezdődik, majd végig földből emelt határjelek mentén a *Suchyca* patakon keresztül

²² Horóctól nyugatra fekszik *Thuhene* falu, amely a későbbi Tuhinya vagy Tohány nevű faluval (ma Tuchyna, Szlk.) azonosítható. Az említett *Lednyche* a későbbi *Lednicrónával* (ma *Lednicke Rovne*, Szlk.) azonos, amely északra csik Dúlótól és Horóctól, míg *Mykus* falvában Mikosfalva (ma *Mikušovce*, Szlk.) keresendő északra Tuhinyától. A problémás határszakasz: "... ubi terminatur mete castrensium [scil. de villa Gown] predictorum, abhinc vadit per Berch tenens terminos cum villa Thuhene vocata, usque ad quatuor metas angulares, que separant inter hospites de villa Mykus et comitem Mark de Lednyche, a quatuor metis descendit per unum Berch in fluvium Zuhycha vocatum, ubi inter viam magnam et fluvium nominatum sunt due mete de terra facte, per quem fluvium in Vag revertitur flumen superius nominatum et ibi terminatur mete terre supradictae."

eléri a Vág folyót, amelyben bevégeződik.²³ A két határleíró szöveg összevetéséből igen csak arra jutunk, hogy Dúló birtok azonos határrészének két leírásáról van szó, tehát nagyon is indokolt egy oklevélcsoportba vonni a szóban forgó okleveleket.

Ezen iratok együttes vizsgálata azon túl, hogy mind Dúló földre, mind birtokosaira vonatkozóan szélesebb ismeretekhez juttat bennünket, elsősorban mégis az 1259. évi királyi diploma kritikai elemzéséhez kínál megfontolásba veendő új adalékot. IV. Béla ezen oklevélének hitelessége ugyanis nem teljesen mentes a problémáktól. Önmagában az irat szövegében három kifogásolható rendellenesség érdemel említést. Az oklevél *datatio*jában Pál választott székesfehérvári prépost szerepel alkancellárként, ám ő még 1260 augusztus 14-i és 15-i oklevelekben is pozsonyi prépostként fordul elő.²⁴ Emellett az irat évszámának harmadik jegye szokatlanul és javított formában szerepel. Leírásában Szentpétery és Marsina is más-más megoldást követ.²⁵ A harmadik nehézséget a hibás *annus regni* jelenti, ugyanis az 1259-ben helyes *vicesimo quarto*, illetve *vicesimo quinto* helyett pusztán *vicesimo* szerepel benne. Mindazonáltal e rendellenességektől függetlenül mindkét tudós hitelesnek fogadta el a királyi diplomát. Az irat valódiságával kapcsolatos állásfoglalásban nagy súllyal esett latba, hogy ismert egy másik, ugyancsak hitelesnek tekintett, IV. Béla király által kiadott 1259. évi oklevél, amelyben hasonlóképp Pál fehérvári *electus* szerepel a *datum per manus* formulában. Az ellentmondás áthidalására Szentpétery Imre azt a megoldást kínálta, hogy a dátum mindkét kérdéses oklevélben a rendelkezés idejét és nem az iratok kibocsátását jelölheti. Az iratok külső jegyei és írásképe ugyancsak az eredetiség mellett vallanak.²⁶ Mindenesetre az évszám harmadik jegyének lejegyzése, illetve az *annus regni* hibás volta ezzel együtt is ébren tartanak bizonyos kétségeket a trencsényi tárgyú oklevél hitelességét illetően.

Nem minden haszon nélküli a szóban forgó királyi diploma tartalmának összevetése a fentebb egy oklevélcsoportba vont oklevelek közlésével. Ha ugyanis elfogadható,

²³ Az oklevélre l. fentebb a 2., 5. és 17. számú jegyzeteket. "... incipit prima meta a duabus metis Marci comitis de Lednycha circa rivulum Suchyca vocatum, per quem descendit in Vag per continuas metas de terra factas, in quo flumine Vag terminatur."

²⁴ Vö. Reg. Arp. 1225., 1239., 1240. számok.

²⁵ Szentpétery szerint: *M^o CC^o Q^{no} nono* forma olvasható, ahol a *QL*-ből lett javítva, az utána szereplő *n*-t pedig rasurára írták. (L. Reg. Arp. 1225. és 1226. számok). Marsina a gondatlanul lejegyzett évszám két ettől eltérő lehetséges olvasatát közli: *M^o CC^o LX° nono*, illetve *M^o CC^o LX° II nono* formákban. A dátumproblémákra l. még. Rómer Flóris észrevételeit in: Győri történelmi és régészeti füzetek III. 361–363.

²⁶ Reg. Arp. 1225. szám.

hogy ezen iratok azonos személyeket és azonos birtokot, illetve földbirtokrészt érintenek, akkor további nehezen magyarázható tartalmi ellentmondásba ütköziünk. Sadoch pap és Balázs ugyanis királyi adomány folytán jutottak Dúló föld birtokába, amely a horóci hospesek és várnépek földjei között terült el. Nosk gyermekei a Fonch fia Benedek trencsényi ispán által elvégzett iktatás nyomán kerültek írásban rögzített határu új földjük tulajdonába. Ekkor azonban Sadoch és Balázs már összeütközésben voltak a horóci hospesekkel egy bizonyos, a *Suchyca* patak menti földterület miatt. Amikor Sadoch és Balázs a következő trencsényi ispán, Herrand elé vitték az ügyet, elpanaszolták, hogy a horóci hospesek még Baas mester, egykori trencsényi ispán idejében jogtalanul elfoglaltak egy részt örökségi jogú birtokukból. Baas mester az 1250-es évek elején volt trencsényi ispán.²⁷ Miután a Herrand ispán által elrendelt, a vitatott földre vonatkozó eskü a horóciak hibájából megghiúsult, a szóban forgó földrészt bírói ítélettel Sadoch és Balázs tulajdonába került, s annak leírták határát is, mégpedig oly módon, hogy az egybeesett az 1259. évi királyi privilégiumban foglalt határ egy szakaszával. Magyarázatra szorulna, hogy mi szükség volt az esküvel történő bizonyításra, ha a mondott föld adományként került a nevezettek birtokába, s ezt a királyi diploma bemutatásával bizonyíthaták is volna. A földtulajdonra vonatkozó eskü kapcsán az is kérdéses, hogy a vitás földet miért örökségi jogú birtokuknak mondják, s miért nem adományos földnek. Tovább növeli a gondokat az 1268. és az 1272. évi nyitrai káptalani oklevél bekapcsolása a vizsgálatba. Ezekből annyi biztosnak látszik, hogy Sadoch pap és Balázs, illetve a horóci hospesek között hosszas viszálykodás forgott fenn, s az is kiderül, hogy Balázs egy Horóc falubeli hospes, bizonyos Lőrincet meg is ölt, bár azt pontosan nem lehet tudni, hogy ez az ellenségeskedés melyik szakaszában történt. Mindkét oklevél szerint hangsúlyos helyen szerepelt a viszály forrásai között egy olyan földdarab, amely a *Zuhuice* patak mellett feküdt. Eme földdarabról még azt is megtudjuk, hogy királyi adomány folytán volt a horóci hospesek birtokában, ámbar a terület átruházásakor az adománylevelet elveszettnek mondták. Sadoch és Balázs mindkét alkalommal készek voltak eleget tenni olyan fizetési kötelezettségeknek, amelyekről fogott bírák kötöttek egyezséget, s amelyeket részint a gyilkosság, részint a vitás föld(ek) megszerzése miatt róttak ki rájuk. Mindeközben egyetlen esetben sincs mégcsak utalás sem arra, hogy a Márk ispán két földjelétől a *Zuhuice* patakon keresztül a Vágban folytatódó határ által körülzárt dülói földrészt királyi privilégium bizonyossága szerint Sadoch pap és Balázs tulajdonába tartozik. Meglehetősen furcsa, hogy a királyi privilégium mellett miért kerül sor

²⁷ Baas mester trencsényi ispánására I. IV. Béla király oklevelét 1251. szept. 2-áról, Reg, Arp. 952.

esküvel a tulajdonjog bizonyítására, majd ezután (kétszeri ?) fizetésre is. A harmadik és a negyedik oklevél mindazonáltal nem tartalmaz határleírást, tehát ott csak a szóban forgó pataknev ad támpontot a vitatott föld lokalizálásához, s elvileg e patak mellett másutt fekvő, akármilyen kis területű földrész – s minthogy két különböző oklevélről van szó, így akár két további földrész – hovatartozásáért is fennállhatott a viszály. A finom részletekig sajnos nem lehet nyomon követni a horóciak, illetve a Sadoch pap és testvére között hosszasan húzódó ellenségeskedést, az azonban tényként leszögezhető, hogy a fennmaradt iratok tanúsága szerint a testvérpár nem használta fel jogai bizonyítására a IV. Bélától kapott adománylevelet, és rá vonatkozó utalást sem tett a horóci hospesekkel szembeni pereskedés során.

A hallgatás érvével ugyanakkor mindig igen óvatosan szabad bánni; önmagában nem szolgáltat elégséges alapot a tárgyalat oklevél hamis vagy interpolált voltának közvetlen bizonyítására. Természetesen feltevésként megfogalmazható, hogy éppen a horóci hospesekkel szembeni határvíta teremthetett érdekeltséget egy hamis adománylevél, vagy egy valódi adománylevélből kiinduló, azt a határok vonatkozásában kibővítő okirat előállítására, amelynek *datatio*jába azonban több hiba is becsúsztatott. Ám ez mégsem több feltevésnél. Közvetlen perdöntő bizonyíték híján még ezután sem lehet teljesen elvetni, hogy helytállóak azok az érvek, amelyeket Rómer Flóris majd Szentpétery Imre a dátum hibái kapcsán az oklevél hitelét mentve felhasználtak, illetve, hogy a tartalmi ellentmondások ezzel együtt is kiküszöbölhetők lehetnek olyasformán, hogy a nagyvonalú határleírások mégsem tökéletesen egybeeső földdarabokra vonatkoznak, azaz elvben továbbra is megengedhető, hogy az adomány után perek tárgyává lett földrészek kívül esnek a privilégiumban leírt határokon, így azokban nem volt bizonyító ereje IV. Béla diplomájának. E két közelítés egyidejű érvényességének ugyan meglehetősen csekély a valószínűsége, ám mégsem teszük tökéletesen kizárta a királyi adománylevél valódiságát. Az összetartozó oklevélcsoport adatainak szembesítése ezáltal annyit eredményezett, hogy olyan tartalmi érvek kerültek felszínre, amelyek tovább gyengítik a IV. Béla 1259. évi oklevelének hitelessége mellett szóló álláspontot. Minthogy ez eddig sem volt teljesen mentes az aggályoktól, a jelzett tartalmi kifogások fényében a kérdéses irat kétes hitelűvé minősítése helytállóbbnak tűnik, mint valódiságának elfogadása.*

* Készült a Bólyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával.

TIBOR ALMÁSI
The Szadeczkys' Charters From the Arpadian Period

The documents of the Szadeczkys' archives are collected basically from the 16th–19th centuries but a few records originating from the times before 1526 can also be found there. There are only five documents, which deriving from the Pre-Mohacs Collection. But the researchers can find some records connected with the areas and persons mentioned in the documents of the Szadeczkys' archives in other collections. Of these four charters are relevant to the Arpadian period. The oldest one is from 1259, issued by King Bela IV. Therefore, despite some earlier objections to the dating of the above-mentioned charter of privilege, researchers have not doubted its authenticity, because its irregularities can be explained. Studying the particulars of the set of documents from the Arpadian period, it can be stated that they show some contradictions as to their contents. So the authenticity of the royal deed from 1259 is doubtful. As regards the conclusions of this paper, the above-mentioned charter should be regarded as a record of uncertain authenticity rather than a real royal charter from the age of King Bela IV.